

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 37.09.378

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2022-14.1>

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

АНТИПОВА НАТАЛІЯ ПАВЛІВНА

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри теорії та методики професійної підготовки
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
nataliaantipova17@gmail.com
orcid.org/0000-0001-8014-4781

У статті досліджено поняття моніторингу, його роль в освітньому процесі та ознаки, що його характеризують. Моніторинг є одним із найважливіших засобів, завдяки якому змінюється інформаційний простір, оскільки підвищується оперативність, об'єктивність і доступність інформації. Визначена мета моніторингу – оперативно виявляти всі зміни, що відбуваються в сфері освіти. Проаналізовано поняття та сутність якості освіти, зазначені її головні складові. Перелічено функції освітнього моніторингу на університетському рівні. Вказані закономірності, на основі яких відбувається управління якістю освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Окреслено завдання внутрішнього контролю державних закладів вищої освіти та проаналізована роль внутрішнього контролю в системі управління цих закладів. Перелічені завдання Державної служби якості освіти. Досліджено напрямки підвищення якості освіти в Україні.

Ключові слова: заклад вищої освіти, моніторинг, внутрішній контроль, внутрішній аудит, рейтинг, тестовий контроль.

Постановка проблеми. У ХХІ столітті, в епоху глобалізації та цифровізації усіх сфер життя, освіта висувається в ряд ключових чинників, що визначають економічний та інтелектуальний потенціал країни, рівень добробуту нації та соціальні перспективи кожної людини. У цих умовах центральною проблемою є підвищення її якості. Саме якісна освіта є запорукою прогресивного розвитку та конкурентоспроможності будь-якої країни на світовому ринку праці. При цьому результатом підготовки фахівців є компетентність – динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Внутрішня система забезпечення якості підготовки фахівців передбачає систематичне проведення моніторингу, який розглядається

сучасними вченими як найважливіша ланка в управлінському циклі. Разом із тим, успішність діяльності закладу вищої освіти (далі – ЗВО) допомагає визначити, наскільки налагоджена в ньому система моніторингу управління освітнім процесом.

Досвід впровадження моніторингу у діяльність ЗВО дозволяє стверджувати, що він є необхідним елементом забезпечення якості освіти в умовах сьогодення, тому названа тема є вкрай важливою і потребує дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі моніторингу якості вищої освіти присвячено праці багатьох дослідників, серед яких: А. Василюк, С. Гринюк, Е. Гуцало, І. Козубовська, І. Онопрієнко, Л. Сігаєва, Г. Чирва тощо.

Мета статті – проаналізувати моніторинг якості вищої освіти як пріоритетного завдання забезпечення ефективної освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Підвищення ефективності освітнього процесу в

ЗВО є однією з найбільш актуальних проблем сьогодення.

Під моніторингом розуміють засіб дослідження реальності в різних науках і засіб забезпечення управління різними видами діяльності.

Сам термін «моніторинг», що в перекладі означає – контроль, нагляд, спостереження, – виник у кінці ХХ ст. і застосовувався для позначення цілеспрямованих спостережень за елементами навколишнього природного середовища в просторі і часі. Моніторинг – це постійний контроль за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або початковим прогнозам [7, с. 75].

Моніторинг використовується в різних сферах суспільної діяльності та належить до різних галузей наукового знання.

Моніторинг в освіті – категорія педагогічна й управлінська, оскільки він не копіює загальні положення теорії інформації, а переводить їх мовою педагогіки, психології та управління.

Соціальна сутність освітнього моніторингу визначається тим, що саме він слугує головним засобом контролю й обліку передачі соціального досвіду (змісту освіти) підростаючим поколінням [11, с. 216].

Ученими виявлені певні ознаки, які характеризують моніторинг:

- проводиться впродовж тривалого періоду часу;
- вимагає отримання значної кількості інформації;
- вимагає ретельного відстеження ситуації та здійснюється у формі постійної або періодичної перевірки з подальшим документуванням отриманих даних;
- використання стандартів або норми як орієнтирів для об'єктивної оцінки ситуації у визначенні відхилень;
- використання діагностично-контролюючого інструментарію для визначення відповідності встановленим стандартам;
- результат моніторингу зазвичай передбачає доповідь (звіт) про ситуацію;
- оцінка ситуації, що дає основу для подальшої діяльності [7, с. 75].

Суб'єктами моніторингу є всі учасники освітнього процесу. Ступінь їх участі різна, але всі вони (і викладачі, і студенти, і батьки, і громадськість) отримують інформацію та аналізують її. Наприклад, соціум отримує відомості про ЗВО. На підставі цієї інформації формується громадська думка. Вивчивши її, студент обирає цей заклад.

У свою чергу, кожен суб'єкт освіти виступає в якості об'єкта для структур більш складного рівня.

Об'єктами моніторингу є освітній процес і його результати, особистісні характеристики всіх учасників освітнього процесу, їхні потреби і відношення до ЗВО.

На рівні освітньої програми об'єктами моніторингу можуть бути:

- процес освоєння програми, предмета;
- інтеграційні процеси в навчанні;
- процес оновлення, вдосконалення, змісту, методик, технологій навчання, засобів контролю засвоєння навчального матеріалу;
- якість освітнього процесу тощо.

Моніторинг є одним із найважливіших засобів, завдяки якому змінюється інформаційний простір, оскільки підвищується оперативність, об'єктивність і доступність інформації. Тому мета моніторингу – оперативно виявляти всі зміни, що відбуваються в сфері освіти [3, с. 156–157].

Комплексний моніторинг освітнього процесу структур освіти включає:

- моніторинг задоволеності випускників якістю освіти;
- моніторинг задоволеності споживачів і замовників;
- моніторинг задоволеності викладачів роботою над реалізацією програм освіти;
- моніторинг якості професорсько-викладацького складу.

До складу комплексного моніторингу входить дослідження мотивації слухачів і соціальних очікувань замовників при підвищенні кваліфікації, професійній перепідготовці, отриманні другої вищої та додаткової освіти, а також оцінка системи менеджменту якості за критеріями внутрішньої системи забезпечення якості підготовки фахівців.

Крім даних моніторингових досліджень, оцінка якості підготовки на освітньому маршруті будується на самостійному всеосяжному і регулярному аналізі діяльності (у комплексі показників за зовнішніми та внутрішніми параметрами) [3, с. 158–159].

Для узагальнення сучасних підходів до оцінки якості роботи сучасного ЗВО необхідно визначити сутність поняття «якість», що має філософські, економічні, історико-культурні виміри, адже немає такої сфери, якої б воно не стосувалося.

Філософи визначають якість однією з фундаментальних категорій, яка, з одного боку, розглядається як ознака будь-яких речей, об'єктів, фактів, що забезпечує їх неповторність; здатність усього існуючого виокремлювати себе з навколишнього світу, пояснювати факт існування, буття.

Останнім часом поняття якості набуло уточнення в аспекті економічної, управлінської діяльності, стосовно оцінки якості особистісного та суспільного життя.

У педагогічну теорію і практику ввійшла категорія «якість освіти». Вчені розмежовують поняття «якість освіти», аналізуючи його як процес і як результат. З позицій процесу, «якість освіти» розглядається як такий стан та його здібність, що задовольняють потреби людини, а також відповідають інтересам суспільства та держави.

«Якість освіти» як результат діяльності закладу освіти вказує на відповідність рівня підготовки студентів вимогам чинних освітніх програм. Якість освіти – це така сукупність властивостей, що обумовлює його здатність виконувати висунуті суспільством завдання щодо формування та розвитку особистості в аспектах її навченості та вихованості [11, с. 215].

Основними завданнями моніторингу якості освіти професійної підготовки є:

- розроблення комплексу показників, що забезпечують цілісне уявлення про стан процесу підготовки, про якісні і кількісні зміни в ньому;
- систематизація інформації про стані розвиток освітнього процесу зі спеціальності (напряму підготовки);

– забезпечення постійного й наочного представлення інформації про процеси, що відбуваються в контексті формування обраної групи майбутніх фахівців;

– інформаційне забезпечення аналізу та прогнозування стану й розвитку освітнього процесу, вироблення відповідних управлінських рішень [12, с. 119].

Дослідники С. Шишов та В. Кальний дають таке визначення: «Якість освіти – це соціальна категорія, що виявляє стан та результативність процесу освіти в суспільстві, її відповідність потребам і очікуванням у формуванні та розвитку побутових і професійних компетенцій особистості». На думку А. Субетто, «якість результату освіти – це якість особистості, що фіксується через категорії культури особистості, соціально-громадянську зрілість, рівень знань, умінь, творчих здібностей та мотивованість... Якість процесу освіти є сукупністю якостей освітнього процесу, організованого в тій чи іншій освітній системі, що зумовлюють пристосування до реалізації основної мети з формування особистості». Науковець В. Полянський визначає якість освіти через її здатність задовольняти соціальні потреби у формуванні та розвитку особистості в аспекті її навченості, вихованості, відбиття соціальних, психічних, фізичних якостей. На думку Б. Дьяченка, про «якість освіти» як результат освітнього процесу свідчить сформованість у людини національних і загальнолюдських цінностей, демократичних переконань, повага до громадянських прав і свобод, традицій та культури інших народів, спроможність орієнтуватися в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, турбота про збереження свого здоров'я, підготовленість до життя у світі, що постійно змінюється. Згідно з положеннями теорії соціального управління, багатогранне поняття «якість освіти» містить: якість результатів освітнього процесу, рівень навчальних досягнень студентів; рівень підготовки та компетентності педагогічних працівників, рівень освітнього середовища (освітніх, фінансових і матеріальних умов навчання), рівень організації методичної служби, рівень компетентності управління тощо [11, с. 218–219].

Загальні положення Закону України «Про освіту» (2017 р.) визначають якість освіти як відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг; якість освітньої діяльності як рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг [1].

Законом України «Про освіту» окреслено одну із основних ролей ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм. Так, передбачено, що ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм є одними із основних інструментів, процедур та заходів забезпечення і підвищення якості освіти. Саме такі євроінтеграційні положення Закону України «Про освіту» та політика впровадження європейських стандартів та міжнародного досвіду у сфері вищої освіти дозволяють забезпечити якість вищої освіти на найвищому рівні. Окрім двох основних нормативних документів у сфері освіти, окремі норми, що окреслюють процедури забезпечення якості вищої освіти подані у Законі України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р., Законі України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р., Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 р. [13].

Основними складовими якості вищої освіти є:

- якість підготовки здобувачів ЗВО (якість результату вищої освіти);
- якість державних освітніх стандартів, якість нормативної бази, якість освітніх програм, що визначають якість цілепокладання в системі державної політики в галузі вищої освіти України;
- якість навчально-методичної, лабораторної, матеріально-технічної бази вищої освіти;
- якість освітніх технологій;
- якість професорсько-викладацького та науково-дослідницького персоналу;
- якість змісту освіти (якість циклу природничо-наукових дисциплін, якість циклу

гуманітарно-соціально-економічних дисциплін, якість циклу загально-професійних дисциплін, якість циклу спеціальних дисциплін);

– якість виховання;

– якість керівництва [4, с. 43].

Вітчизняний науковець І. Шимків наголошує на тісному зв'язку таких понять як «педагогічний моніторинг» і «педагогічна діагностика». Діагностування дає можливість виявити можливі шляхи та способи досягнення результатів навчання. Діагностика охоплює контроль, перевірку, оцінювання, вивчення передумов, умов і результатів освітнього процесу на основі збору, систематизації, аналізу й інтерпретації необхідної інформації. Вона здійснюється з метою оптимізації, поетапного планування або обґрунтування значення відповідних результатів для суспільства, прогнозування подальшого розвитку подій з метою уникнення можливих відхилень, створення сприятливих умов для покращення якості навчання. Діагностика тільки тоді має право вважатися моніторингом, якщо вона здійснюється регулярно, системно, за допомогою чітко розроблених критеріїв, показників, засобів оцінки, і якщо на основі її результатів прогнозується подальший розвиток і розробляються конкретні заходи з метою корекції та управління освітнім процесом [7, с. 75].

Практична реалізація завдань моніторингу ЗВО здійснюється на трьох рівнях – кафедральному, факультетському, університетському. Освітній моніторинг на університетському рівні виконує низку функцій. До них відносимо:

- інформаційну функцію, яка дає можливість з'ясувати результативність освітнього процесу, отримати відомості про стан об'єкта, забезпечити зворотний зв'язок;
- пошуково-дослідницьку функцію, яка передбачає участь у моніторингу різних суб'єктів освітнього процесу; означена функція сприяє підвищенню професійної культури, аналізу педагогічної управлінської діяльності;
- формувальну функцію, яка дозволяє ефективно здійснювати процес форму-

вання особистості. Беручи до уваги результати моніторингового оцінювання, відповідно добираються методи й прийоми індивідуального впливу, завдяки чому проблемні аспекти у формуванні особистості студента постійно перебувають у полі зору педагогів;

– коригувальну функцію, яка тісно пов'язана з формувальною функцією. Спрямованість моніторингу на особливості поточних процесів передбачає виявлення і фіксацію несподіваних результатів реалізації освітньої діяльності. Означена функція допоможе усунути негативні аспекти у професійному зростанні педагога;

– системо-утворювальну функцію, завданням якої є стеження за станом розвитку освітнього процесу з метою оптимального вибору цілей і навчальних завдань, а також засобів і методів їх виконання;

– прогностичну функцію, яка не лише фіксує поточний стан освітнього процесу на заданому часовому проміжку, але й сприяє прогнозуванню подальших тенденцій його розвитку і внесенню відповідних коректувань, що створюють умови для удосконалення [4, с. 44].

У практиці сучасних освітніх закладів широко застосовується для моніторингу якості професійної підготовки тестовий контроль і рейтинг. Це об'єктивні, прозорі й науково обґрунтовані методи кількісного представлення результатів діагностування. Результати сформованості фахових компетенцій відповідно до галузевих стандартів вищої освіти є одним із ключових моментів оцінки якості професійної підготовки. При цьому передбачається вдосконалення освітніх технологій на основі постійної взаємодії викладача зі студентом. Показниками якості виступають очікувані й вимірювані конкретні результати й досягнення студентів, які визначають, якими компетентностями володіє майбутній фахівець і які професійні функції та обов'язки він може виконувати після виконання освітньої програми. Серед критеріїв визначення якості професійної підготовки майбутніх фахівців називають здебільшого:

– постановку завдань роботи зі студентами в певних умовах;

– вибір змісту і методів впливу на них; витрачений час і зусилля викладача;

– зміну рівнів сформованості компонентів фахової компетентності майбутніх фахівців.

В основі вибору цих критеріїв – педагогічна діагностика [12, с. 119–120].

Тестування як методичний засіб отримало визнання в нашій країні і стало загальноприйнятою формою як вхідного, поточного, проміжного, так і підсумкового видів контролю. Тестування розглядається як метод вимірювання певних властивостей особистості, спосіб визначення рівня знань і умінь студентів за допомогою спеціальних валідних тестових завдань [5, с. 4].

Педагогічну діагностику показників проводять зазвичай засобами педагогічного контролю, який складається з:

– перевірки – виявлення рівня сформованості складників компетентності;

– оцінки – вимірювання та умовного відображення цього рівня у формі кількісної або якісної оцінки;

– обліку фіксування результатів у вигляді зведених таблиць.

Незаперечні переваги в організації цього процесу має комп'ютерне тестування якості професійної підготовки майбутніх фахівців. Нарощення якості – це те, що може посилити довіру до університету в суспільстві, за умови, що механізми оцінки якості не девальвуються чиновницькою монополією та волонтаризмом, а здійснюються в інтересах різних стейкхолдерів і особливо самих ЗВО [14].

До основних емпіричних і теоретичних методів освітнього моніторингу відносяться спостереження, опитування, інтерв'ю, анкетування, бесіда, природний і діагностичний експерименти, тестування, моделювання.

Управління якістю освітнього процесу в ЗВО має реалізовуватися з урахуванням таких закономірностей: загальних (єдність внутрішньої системи управління; поєднання централізації і децентралізації в управлінні; вплив функцій управління на результат) і специфічних (залежність ефективності управлінського впливу від інтенсивності зворотних зв'язків між суб'єктами освітнього процесу; залежність ефективності освітнього процесу в ЗВО як від

якості викладання, так і від якості навчальної діяльності студентів; залежність якості освітнього процесу від потреб зацікавлених сторін і умов, створених у ЗВО для управління якістю освітнього процесу), а також принципів: цілісності (підпорядкованість керуючих впливів спільній меті управління якістю освітнього процесу в ЗВО); циклічності (повторюваність етапів управління якістю освітнього процесу в ЗВО в кожному новому циклі) і безперервності (функціональна старанність і структурна організованість управління якістю освітнього процесу в ЗВО) [3, с. 154–155].

Інваріантними етапами циклу управління якістю освітнього процесу в ЗВО є цілепокладання, контроль якості освітнього процесу, прийняття управлінських рішень. На кожному етапі діяльність суб'єктів управління щодо досягненню запланованого результату здійснюється за рахунок реалізації функцій управління якістю освітнього процесу в ЗВО: на етапі визначення мети реалізується планово-прогностична, мотиваційно-цільова та організаційно-виконавська функції; на етапі контролю якості освітнього процесу – контрольно-діагностична та інформаційно-аналітична функції; на етапі прийняття управлінських рішень – регулятивно-корекційна функція [3, с. 155].

В умовах концептуальної зміни парадигми освіти, орієнтації державної політики в освітній галузі на підвищення доступності якісної освіти, що відповідає вимогам інноваційного розвитку економіки, сучасним потребам суспільства і кожного громадянина, особливої уваги потребує формування механізмів оцінки якості та затребуваності освітніх послуг споживачами.

Нині в розвитку системи освіти відбуваються значні зміни. На законодавчому рівні запропоновано нововведення, які мають змістити акценти в освіті на контроль за її якістю з наданням прозорості й об'єктивності. Таке реформування відбувається в межах Болонського процесу.

Аудит системи менеджменту якості освіти (системний аудит) є складником освітнього аудиту, який передбачає систематичну й аргументовану діяльність з виміру якості умов,

процесів перетворення (розвитку) умов та результатів спільної освітньої діяльності суб'єктів системи освіти з метою оцінки міри їх відповідності атестаційним і акредитаційним вимогам, вимогам освітніх стандартів і (або) вмісту освітніх програм. Це різновид експертизи, що здійснюється в межах бюджетної або підприємницької діяльності групою експертів (аудиторів), що є аналітичним дослідженням причин актуальних проблем, які знижують якість освіти. За його результатом замовник отримує мотивований висновок (експертний висновок), який використовується для вирішення виявлених проблем шляхом корекції умов [9, с. 167–168].

Часто внутрішній аудит ототожнюють із внутрішнім контролем, але внутрішній аудит є однією з форм здійснення внутрішнього контролю. Внутрішній контроль – це комплекс дій, правил та заходів, запроваджених керівництвом суб'єкта господарювання, що постійно застосовуються в діяльності організації для забезпечення впевненості в досягненні ним таких загальних цілей:

- результативності діяльності, економності та ефективності використання ресурсів;
- відповідності чинним законам, іншим нормативно-правовим і регулюючим актам, – політиці та процедурам;
- незалежності та надійності інформації, рахунків та даних;
- захисту активів від утрат, зокрема тих, які виникли через зловживання, неврегульованість чи корупцію.

Основними завданнями внутрішнього контролю державних ЗВО є контроль за економним та цільовим використанням фінансових ресурсів, збереженням активів, попередження фактів безгосподарності та марнотратства [10, с. 542–543].

Метою аудиту освітніх закладів є надання практичних рекомендацій педагогам і керівникам освітньої організації щодо рішення виявлених проблем, які стримують підвищення якості спільної освітньої діяльності суб'єктів системи освіти або досягнення стабільно високих показників якості освіти. Запровадження аудиту має певні переваги для ЗВО. Університет може отримати незалежну оцінку якості освітніх

програм і підготовки фахівців та рекомендації щодо вдосконалення освітніх програм. У сучасних умовах дуже важливо публічно заявити про високий рівень якості підготовки фахівців, а отже, підвищити конкурентоспроможність на ринку праці, завоювати і зміцнити свої позиції на міжнародному ринку освітніх послуг та забезпечити працевлаштування випускників. Під час вибору моделі оцінювання варто керуватися метою і критеріями оцінки. Процедура оцінювання передбачає можливість як зовнішнього контролю, так і самооцінки діяльності освітнього закладу. Одним зі способів самооцінки, що гарантує об'єктивний аналіз і експертизу різних напрямів діяльності ЗВО, є внутрішній аудит. Згідно з п. 9.2. ДСТУ ISO 9001–2015, «організація повинна проводити внутрішні аудити (перевірки) через заплановані інтервали часу для встановлення того, що система менеджменту якості: відповідає запланованим заходам, вимогам цього стандарту і вимогам до системи управління якістю, установленим організацією» [6].

У Розділі 5 «Про забезпечення якості вищої освіти» Закону України «Про вищу освіту» передбачено здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм, щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників ЗВО та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному вебсайті ЗВО, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб [1].

Зараз в Україні рішенням уряду створена Державна служба якості освіти. Нова структура відповідає за дотримання якості освіти й освітніх стандартів. Було також ліквідовано Державну інспекцію навчальних закладів. Держслужба створена на базі Держінспекції, але має більш широкий перелік повноважень.

Служба відповідно до покладених завдань: – узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх на розгляд Міністра освіти і науки;

- проводить інституційний аудит закладів освіти;
- надає рекомендації закладам освіти (крім ЗВО) щодо організації та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- за результатами експертизи затверджує освітні програми дошкільної та загальної середньої освіти (крім типових і тих, що розроблені на основі типових);
- проводить моніторинг якості освітньої діяльності та якості освіти у порядку, визначеному законодавством;
- акредитує громадські фахові об'єднання та інших юридичних осіб, що здійснюють незалежне оцінювання якості освіти та освітньої діяльності закладів освіти (крім ЗВО), веде їх реєстр;
- здійснює у межах повноважень, передбачених законом, державний нагляд (контроль) за діяльністю закладів освіти щодо дотримання ними вимог законодавства про освіту та видає обов'язкові до виконання ними розпорядження щодо усунення виявлених порушень у визначені строки;
- здійснює за дорученням МОН України контроль за дотриманням вимог щодо організації зовнішнього незалежного оцінювання тощо [2].

Внутрішній аудит є одним із інструментів менеджменту для моніторингу та перевірки результативності впровадження і функціонування системи менеджменту. Так, запровадивши систему менеджменту, керівництво університету постійно відстежує інформацію про її функціонування та результативність. Результати внутрішніх аудитів надають таку інформацію для аналізу з боку керівництва університету, що дозволяє розробити коригувальні дії і виявити можливості поліпшення як окремих процесів, так і системи загалом [9, с. 169].

У державних ЗВО внутрішній контроль сприятиме ефективному та раціональному формуванню та використанню фінансових ресурсів, оперативному реагуванню на виникнення або загрозу виникнення фактів незаконного, неефективного та нерезультативного їх використання, а також удосконаленню

системи управління та прозорості прийняття управлінських рішень.

Внутрішній контроль у системі фінансового менеджменту ЗВО допомагає адміністрації здійснювати управління, але не може й не повинен підміняти управлінців і керівників.

Аналізуючи місце внутрішнього контролю в системі управління ЗВО державного сектору, можна зазначити, що він відповідає за:

- збереження матеріальних ресурсів та ефективність їх використання;
- адекватність та ефективність управлінських рішень;
- дотримання норм чинного законодавства, попередження і виявлення фактів їх порушення;
- достатність, точність, релевантність інформації, що створюється і передається для прийняття управлінських рішень;
- збереження конфіденційної інформації.

Таким чином, ЗВО запроваджує та підтримує ефективні заходи внутрішнього контролю, які забезпечили б прийнятний рівень ризиків [10, с. 544].

Необхідною умовою досягнення високого рівня та гарантованої якості освіти у ЗВО є технологізація процесу оціночної діяльності. Поняття «технологія оцінки якості освіти» характеризує цілісний, завершений процес, являє собою систему методів і засобів цілеспрямованої послідовної зміни станів об'єкта (якості освіти у ЗВО) і дозволяє гарантувати високу результативність освітньої роботи вишу. В освітній процес ЗВО впроваджуються нові технології контролю знань, що спираються на сучасні інформаційні та телекомунікаційні засоби і технології, які дозволяють удосконалювати відомі методики та процедури оцінки знань, наприклад, комп'ютерне тестування.

Технологічний процес оцінювання якості освіти забезпечується:

- взаємозв'язком елементів, які підлягають попередньому плануванню і являють собою кінцевий продукт (мета оцінювання), заданий за допомогою деякої безлічі властивостей;
- вихідним об'єктом (оцінювання наявного рівня якості освіти у ЗВО), описаний за

допомогою набору певних характеристик (безлічі властивостей);

- технологічною картою, яка містить опис послідовності виконання оціночних операцій та їх змісту в процесі оціночної діяльності;
- діагностичними засобами (вихідним, проміжним, підсумковою діагностики);
- засобами здійснення впливу на якість освіти у ЗВО;
- механізмами зворотного зв'язку, що забезпечують достовірну інформацію про зміни, які відбулися в оцінюванні якості освіти.

Провідними механізмами зворотного зв'язку в технології оціночної діяльності, що забезпечують достовірну інформацію про зміни (що відбулися в сфері якості освіти у ЗВО) є педагогічна взаємодія та систематичний моніторинг досягнень у всіх структурних компонентах освітнього процесу відповідно до визначених критеріїв і показників [3, с. 165–166].

Якість освіти в Україні розглядається здебільшого як: якість освітнього середовища; якість реалізації освітнього процесу. Якість освітньої діяльності – рівень організації освітнього процесу у ЗВО, що відповідає стандартам вищої освіти та забезпечує здобуття здобувачами якісної вищої освіти.

З метою підвищення якості вищої освіти в Україні окреслено такі напрями:

- оснащення ЗВО апаратним і програмним забезпеченням, що дасть можливість створювати комунікації (Інтернет / Інтранет);
- залучення молоді до широкого вивчення природничих і математичних дисциплін;
- посилення зв'язків закладів освіти з промисловістю й бізнесом;
- покращення тендерного співвідношення та забезпечення;
- інтенсифікація вивчення іноземних мов шляхом удосконалення соціокультурного компонента змісту іншомовної освіти;
- використання новітніх технологій та інновацій;
- визначення умов для обмінів студентами та викладачами в рамках ЄС;
- оцінювання студентів ступеня набуття ними змісту вищої освіти [8, с. 143].

Висновки (з перспективами подальших розвідок із напрямку). Якість вищої освіти залежить від чіткого, виваженого державного управління освітньою галуззю й ефективного менеджменту ЗВО, його чіткої та злагодженої роботи згідно з державними стандартами й вимогами до змісту освітніх послуг. Вона передбачає взаємопов'язаний комплекс, який включає чітке планування змісту, структури, процесів; діагностичний інструментарій; моніторингові заходи, оцінювання, акредитацію тощо та забезпечується багатьма параметрами, серед яких: якісний показник професорського складу, якість викладання, стан матеріально-технічної бази, лабораторного обладнання освітнього закладу й фінансового забезпечення.

З метою удосконалення роботи з підвищення якості освіти необхідно здійснити такі заходи:

– розробити рекомендації щодо запровадження національних стандартів та рекомендацій для забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі;

– підвищити міжнародний рівень участі України у зовнішній системі забезпечення якості освіти;

– розробити та запровадити правові механізми участі роботодавців у процедурі контролю та суспільної відповідальності за якість вищої професійної освіти;

– підвищити рівень участі студентів у національній системі забезпечення якості;

– запровадити критерії визначення постійно діючого моніторингу якості вищої освіти з урахуванням світового, європейського та національного досвіду;

– удосконалювати рейтингову систему оцінювання результатів діяльності ЗВО як інструментів управління якістю вищої освіти;

– запровадити практику забезпечення доступності та прозорості інформації з питань забезпечення якості у вищій освіті на всіх рівнях: закладу вищої освіти, національного та міжнародного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 06.05.2022).
2. Положення про Державну службу якості освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018> (дата звернення: 08.05.2022).
3. Василюк А., Дей М. Якість вищої освіти: теорія і практика : навчально-методичний посібник. Університет менеджменту освіти. Київ ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.
4. Гринюк С. П., Заслужена А. А. Моніторингові дослідження у галузі вищої освіти: національний та наднаціональний виміри. *Вісник післядипломної освіти. Сер. : Педагогічні науки*. 2020. Вип. 13. С. 38–58.
5. Гуцало Е. У. Педагогічне тестування в системі контролю і оцінки якості навчання студентів : методичний вісник, спецвипуск. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. 68 с.
6. ДСТУ ISO 9001:2015. Національний стандарт України. Системи управління якістю. Вимоги. [Чинний від 2015–12–31]. Київ, 2016. 21 с. (Інформація та документація).
7. Козубовська І. Моніторинг якості освіти як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота*. 2011. Вип. 22. С. 75–76.
8. Костецька М. Підвищення якості вищої освіти як чинник розвитку і модернізації змісту освітнього процесу. *Молодь і ринок*. 2017. № 1. С. 140–144.
9. Онопрієнко І. М. Внутрішній аудит системи менеджменту якості вищої освіти. *Педагогічні науки : зб. наук. праць*. Глухівський національний педагогічний університет ім. Л. Довженка, 2018. Т. 2. С. 167–171.
10. Откаленко О. М. Впровадження внутрішнього контролю у вищих навчальних закладах державного сектору. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 11. С. 541–545.
11. Сігаєва Л. Є. Сучасні підходи до якості освіти: теоретичний аспект. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2016. Вип. 4. С. 213–229.
12. Чирва Г. М. Освітній моніторинг як інструмент державного управління якістю вищої освіти. *Право та державне управління*. 2019. № 1 (34). С. 117–122.
13. Аналіз нормативно-правового регулювання сфери вищої освіти щодо забезпечення системи якості освіти та основні аспекти його вдосконалення та подальшого розвитку : веб-сайт. URL: <https://projects.lnu.edu.ua> (дата звернення: 06.05.2022).

14. Панич О. Зовнішня оцінка якості вищої освіти в Україні. Що може бути змінено : веб-сайт. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/430-zovnishnya-otsinka-yakostivishchoji-osviti-v-ukrajini-shcho-mozhebuti-zmineno> (дата звернення: 07.05.2022).

MONITORING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION AS A PRIORITY FOR EFFECTIVE EDUCATION IN UKRAINE

ANTIPOVA NATALIYA

Candidate of Pedagogical Sciences,

Lecturer at the Department of theory and methodology of vocational training

National Pedagogical Dragomanov University

The research problem. *The experience of implementing monitoring in the activities of higher education institutions suggests that it is a necessary element of ensuring the quality of education in today's conditions, so this topic is extremely important and needs to be researched. The aim of the article is to analyze the monitoring of the quality of higher education as a priority task of ensuring effective education in Ukraine. Methods used during the research are the search on the available methodical and scientific literature with the analysis of the found material, systematization and concretization.*

The main results of the study. *The article examines the concept of monitoring, its role in the educational process and the features that characterize it. Monitoring is one of the most important means of changing the information space, as it increases the efficiency, objectivity and accessibility of information. Therefore, the purpose of monitoring is to promptly identify all changes taking place in the field of education. The concept and essence of the quality of education are analyzed, its main components are indicated. The functions of educational monitoring at the university level are listed. The regularities, on the basis of which the quality management of the educational process in the higher educational institution is managed, are indicated. The tasks of internal control of state institutions of higher education are also outlined and the role of internal control in the system of management of higher educational institution is analyzed. Analyzing the place of internal control in the management system of the higher educational institution of the public sector, it can be noted that it is responsible for conservation of material resources and efficiency of their use; adequacy and effectiveness of management decisions; compliance with current legislation, prevention and detection of violations; sufficiency, accuracy and relevance of information created and transmitted for management decisions; and preservation of confidential information. The tasks of the State Service for Education Quality are listed. The directions of improving the quality of education in Ukraine are studied.*

In order to improve the quality of higher education in Ukraine, *the following areas are outlined: strengthening the links of educational institutions with industry and business; improving the tender ratio and security; use of the latest technologies and innovations; defining conditions for exchanges of students and teachers within the EU, etc. The quality of higher education depends on a clear, balanced state management of the education sector and effective management of the higher education institution, its clear and coordinated work in accordance with state standards and requirements for the content of educational services.*

The scientific novelty of the research results lies in the possibility of outlining new ways to assess the quality of higher education.

Conclusions and suggestions. *In order to improve the work on increasing the quality of education, the following measures should be taken: to develop recommendations for the implementation of national standards and recommendations for ensuring the quality of higher education in the European area; to increase the international level of Ukraine's participation in the external quality assurance system of education; to increase the level of student participation in the national quality assurance system; to introduce criteria for determining the ongoing monitoring of the quality of higher education, taking into account world, European and national experience, etc.*

Keywords: *higher education institution, monitoring, internal control, internal audit, rating, test control.*

REFERENCES

1. Law of Ukraine on education № 2145-VIII (2017, September 5). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [in Ukrainian].
2. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Regulations on the State Service for the Quality of Education № 168 (2018, March 14) [in Ukrainian].
3. Vasilyuk, A., Day, M. (2019). The quality of higher education: theory and practice: a textbook. University of Education Management. Kyiv; Nizhyn: Publisher PE Lysenko, M. M. [in Ukrainian].

4. Hryniuk, S. P., Zasluzhena, A. A. (2020). Monitoring research in the field of higher education: national and supranational dimensions. *Visnyk pislidyplomnoi osvity. Ser.: Pedagogichni nauky*, 13, 38–58 [in Ukrainian].
5. Gutsalo, E. V. (2011). Pedagogical testing in the system of control and evaluation of the quality of student learning: *metodychnyi visnyk, spetsvyпуск*. Kirovohrad: RVV KDPU im. Vynnychenka., V. [in Ukrainian].
6. National standard of Ukraine. Quality management systems. Requirements (2016). DSTU ISO 9001:2015 from 31th December 2015. Kyiv: Derzhstandart Ukraine [in Ukrainian].
7. Kozubovska, I. (2011). Monitoring the quality of education as a means of improving the efficiency of the educational process. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Ser.: Pedagogika. Sotsialna robota*. 22., 75–76 [in Ukrainian].
8. Kostecka, M. (2017). Improving the quality of higher education as a factor in the development and modernization of the educational process. *Molod i rynek*, 1, 140–144 [in Ukrainian].
9. Onoprienko, I. M. (2018). Internal audit of the quality management system of higher education. *Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats. Hlukhivskiyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. Dovzhenka, L.*, 2, 167–171 [in Ukrainian].
10. Otkalenko, O. M. (2017). Implementation of internal control in higher education institutions of the public sector. *Ekonomika i suspilstvo*, 11, 541–545 [in Ukrainian].
11. Sigaeva, L. E. (2016). Modern approaches to the quality of education: a theoretical aspect. *Profesiina osvita: metodolohiia, teoriia ta tekhnolohii*, 4, 213–229 [in Ukrainian].
12. Chirva, G. M. (2019). Educational monitoring as a tool for public quality management of higher education. Law and public administration. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, 1 (34), 117–122 [in Ukrainian].
13. Analysis of regulatory and legal regulation of higher education to ensure the quality of education and the main aspects of its improvement and further development. Retrieved from: <https://projects.lnu.edu.ua> [in Ukrainian].
14. Panych, O. External assessment of the quality of higher education in Ukraine. What can be changed. Retrieved from: <http://educationua.org/ua/articles/430-zovnishnya-otsinka-yakostivishchoji-osviti-v-ukraini-shcho-mozhebuti-zmineno> [in Ukrainian].